श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

कृष्णयजुर्वेदीय

॥ तैत्तिरीयोपनिषत् ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

विषयसूची

1 शीक्षावल्ली प्रथमा 2

2 ब्रह्मानन्दवल्ली द्वितीया 17

3 भृगुवल्ली तृतीया 30

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ शीक्षावल्ली प्रथमा ॥

हरि ओ(४)म्॥

शं नो॑ मि॒त्रश्शं वरु॑णः।

शं नो॑ भवत्वर्य॒मा।

शं न॒ इन्द्रो॒ बृह॒स्पति॑ः।

शं नो॒ विष्णु॑रुरुक्र॒मः।

नमो॒ ब्रह्म॑णे।

नम॑स्ते वायो।

त्वमे॒व प्र॒त्यक्षं॒ ब्रह्मा॑सि।

त्वामे॒व प्र॒त्यक्षं॒ ब्रह्म॑ वदिष्यामि।

ऋ॒तं व॑दिष्यामि।

स॒त्यं व॑दिष्यामि।

तन्माम॑वतु।

तद्व॒क्तार॑मवतु।

अव॑तु॒ माम्।

अव॑तु व॒क्तार॒᳚म्।

ओं शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्ति॑ः॥ 1॥

स॒त्यं व॑दिष्यामि॒ पञ्च॑ च॥ 1॥

शीक्षां व्याँख्यास्यामः।
वर्णस्स्वरः।
मात्रा बलम्।
साम सन्तानः।
इत्युक्तश्शीँक्षाध्यायः॥ **2**॥

शीक्षां पञ्च॥ **2**॥

सह नौ यशः।
सह नौ ब्रह्मवर्चसम्।
अथातस्संहिताया उपनिषदं व्याँख्यास्यामः।
पञ्चस्वधिकरणेषु।
अधिलोकमधिज्यौतिषमधिविद्यमधि प्रजमध्यात्मम्।
ता महासंहिता इत्याचक्षते।
अथाधिलोकम्।
पृथिवी पूँर्वरूपम्।
द्यौरुत्तररूपम्।
आकाशस्सन्धिः॥ **3**॥

वायुस्सन्धानम्।
इत्यधिलोकम्।
अथाधिज्यौतिषम्।
अग्निः पूँर्वरूपम्।

आदित्य उत्त॑ररू॒पम्।
आ॑पस्स॒न्धिः।
वैद्युत॑स्सन्धा॒नम्।
इत्य॑धिज्यौ॒तिषम्।
अथा॑धिवि॒द्यम्।
आचार्यः पूँर्वरू॒पम्॥ **4**॥

अन्तेवास्युत्त॑ररू॒पम्।
वि॑द्या स॒न्धिः।
प्रवचनग्ं सन्धा॒नम्।
इत्य॑धिवि॒द्यम्।
अथाधि॒प्रजम्।
माता पूँर्वरू॒पम्।
पितोत्त॑ररू॒पम्।
प्र॑जा स॒न्धिः।
प्रजननग्ं सन्धा॒नम्।
इत्यधि॒प्रजम्॥ **5**॥

अथाध्या॒त्मम्।
अधराहनुः पूँर्वरू॒पम्।
उत्तराहनुरुत्त॑ररू॒पम्।
वाक्स॒न्धिः।

जि॒ह्वा॑ सन्धा॒नम्।
इत्यध्या॒त्मम्।
इतीमा म॑हास॒ग्ं॒हिताः।
य एवमेता महासग्ं॑हिता व्याख्या॑ता वे॒द।
सन्धीयते प्रज॑या प॒शुभिः।
ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येन सुवर्ग्ये॑ण लो॒के॒न॥ 6॥

सन्धिराचार्यः पूँर्वरू॒पमित्यधि॒प्रजं लो॑के॒न॥ 3॥

यश्छन्द॑सामृष॒भो वि॒श्वरू॑पः।
छन्दो॒भ्योऽध्यमृता॓थ्सं॑ब॒भूव॑।
स मेन्द्रो॑ मे॒धया॓ स्पृणोतु।
अ॒मृत॑स्य देव॒धार॑णो भूयासम्।
शरी॑रं मे॒ विच॑र्षणम्।
जि॒ह्वा मे॒ मधु॑मत्तमा।
कर्णा॓भ्या॒ं भूरि॒विश्रु॑वम्।
ब्रह्म॑णः को॒शो॑ऽसि मे॒धयापि॑हितः।
श्रु॒तं मे॑ गोपाय।
आ॒वह॑न्ती वितन्वा॒ना॥ 7॥

कु॒र्वा॒णा चीर॑मा॒त्मन॑ः।
वासा॑ग्ं॒सि॒ मम॒ गाव॑श्च।
अ॒न्न॒पा॒ने च॑ सर्व॒दा।

ततो॑ मे॒ श्रिय॒माव॑ह।
लो॒म॒शां प॒शुभि॑स्स॒ह स्वाहा᳚।
आमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिण॒स्स्वाहा᳚॥ **8**॥

[विमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिण॒स्स्वाहा᳚।
प्रमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिण॒स्स्वाहा᳚।
दमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिण॒स्स्वाहा᳚।
शमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिण॒स्स्वाहा᳚॥ **8**॥]

यशो॒ जने॑ऽसानि॒ स्वाहा᳚।
श्रेया॒न्॒ वस्य॑सोऽसानि॒ स्वाहा᳚।
तं त्वा॑ भग॒ प्रवि॑शानि॒ स्वाहा᳚।
स मा॑ भग॒ प्रवि॑श॒ स्वाहा᳚।
तस्मि᳚न्थ्स॒हस्र॑शाखे।
निभ॑गा॒हं त्वयि॑ मृजे॒ स्वाहा᳚।
यथाऽऽप॒ः प्रव॑ता॒ऽऽयन्ति॑।
यथा॒ मासा॑ अहर्ज॒रम्।
ए॒वं मां ब्र॑ह्मचा॒रिण॑ः।
धात॒राय॑न्तु स॒र्वत॒स्स्वाहा᳚।
प्र॒ति॒वे॒शो॑ऽसि॒ प्रमा॑भाहि॒ प्रमा॑पद्यस्व॥ **9**॥

वि॒त॒न्वा॒ना वि॒श॒स्वाहा॒ सप्त च॥ **4**॥
वि॒त॒न्वा॒ना शमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिण॒स्स्वाहा॒ धात॒राय॑न्तु स॒र्वत॒स्स्वाहैकं॑ च॥ **4**॥

भूर्भुव॒स्सुव॒रिति॒ वा ए॒तास्ति॒स्रो व्याहृ॑तयः।
तासा॑मुहस्मै॒तां च॑तु॒र्थीम्।
माहा॑चमस्यः॒ प्रवे॑दयते।
मह॒ इति॑।
तत् ब्रह्म॑।
स आ॒त्मा।
अङ्गा॓न्य॒न्या दे॒वताः॓।
भूरिति॒ वा अ॒यं लो॒कः।
भुव॒ इत्य॒न्तरि॑क्षम्।
सुव॒रित्य॒सौ लो॒कः॥ **10**॥

मह॒ इत्या॑दि॒त्यः।
आ॒दि॒त्येन॒ वाव सर्वे॑ लो॒का मही॑यन्ते।
भूरिति॒ वा अ॒ग्निः।
भुव॒ इति॑ वा॒युः।
सुव॒रित्या॑दि॒त्यः।
मह॒ इति॑ च॒न्द्रमाः॓।
च॒न्द्रम॑सा॒ वाव सर्वा॑णि॒ ज्योती॑ग्ं॒षि॒ मही॑यन्ते।
भूरिति॒ वा ऋचः॑।
भुव॒ इति॒ सामा॑नि।
सुव॒रिति॒ यजूग्ं॑षि॥ **11**॥

मह इति ब्रह्म।
ब्रह्मणा वाव सर्वे वेदा महीयन्ते।
भूरिति वै प्राणः।
भुव इत्यपानः।
सुवरिति व्यानः।
मह इत्यन्नम्।
अन्नेन वाव सर्वे प्राणा महीयन्ते।
ता वा एताश्चतस्रश्चतुर्धा।
चतस्रश्चतस्रो व्याहृतयः।
ता यो वेद।
स वेद ब्रह्म।
सर्वेऽस्मै देवा बलिमावहन्ति॥ **12**॥

असौ लोको यजूंषि वेद द्वे च॥ **5**॥

स य एषोऽन्तर्हृदय आकाशः।
तस्मिन्नयं पुरुषो मनोमयः।
अमृतो हिरण्मयः।
अन्तरेण तालुके।
य एषस्तन इवावलंबते।
सेन्द्रयोनिः।
यत्रासौ केशान्तो विवर्तते।

व्य॒पोह्य॑ शीर्षकपा॒ले।
भूरित्य॒ग्नौ प्रति॑तिष्ठति।
भुव॒ इति॑ वा॒यौ॥ **13**॥

सुव॒रित्या॑दि॒त्ये।
मह॒ इति॒ ब्रह्म॑णि।
आ॒प्नोति॒ स्वारा᳚ज्यम्।
आ॒प्नोति॒ मन॑स॒स्पति᳚म्।
वाक्प॑ति॒श्चक्षु॑ष्पतिः।
श्रोत्र॑पतिर्वि॒ज्ञान॑पतिः।
ए॒तत्ततो॑ भवति।
आ॒का॒श श॑रीर॒ं ब्रह्म॑।
स॒त्यात्म॑ प्रा॒णारा॑मं॒ मन॑ आनन्दम्।
शान्ति॑समृद्धम॒मृत᳚म्।
इति॑ प्राचीनयो॒ग्योपा᳚स्व॥ **14**॥

वा॒याव॒मृत॒मेक॑ं च॥ **6**॥

पृ॒थि॒व्य॑न्तरि॑क्षं॒ द्यौर्दिशो॑ऽवान्तरदि॒शाः।
अ॒ग्निर्वा॒युरा॑दि॒त्यश्च॒न्द्रमा॒ नक्ष॑त्राणि।
आप॒ ओष॑धयो॒ वन॒स्पत॑य आका॒श आ॒त्मा।
इत्य॑धिभू॒तम्।
अथाध्या॒त्मम्।

प्राणो व्यानोऽपान उदानस्समानः।
चक्षुश्श्रोत्रं मनो वाक्।
त्वक् चर्म मागंसग्ग् स्नावाऽस्थिं मज्जा।
[चक्षुश्श्रोत्रं मनो वाक्त्वक्।
चर्म मागंसग्ग् स्नावाऽस्थिं मज्जा।]
एतदधिविधाय ऋषिरवोचत्।
पाङ्क्तं वा इदगं सर्वम्।
पाङ्क्तेनैव पाङ्क्तग्ग् स्पृणोतीति॥ **15**॥

सर्वमेकं चं॥ **7**॥

ओमिति ब्रह्म।
ओमितीदगं सर्वम्।
ओमित्येतदनुकृति हस्म वा अप्योश्रावयेत्याश्रावयन्ति।
ओमिति सामानि गायन्ति।
ओगं शोमिति शस्त्राणि शगंसन्ति।
ओमित्यध्वर्युः प्रतिगरं प्रतिगृणाति।
ओमिति ब्रह्मा प्रसौति।
ओमित्यग्निहोत्रमनुजानाति।
ओमिति ब्राह्मणः प्रवक्ष्यन्नाह ब्रह्मोपाप्नवानीति।
ब्रह्मैवोपाप्नोति॥ **16**॥

ओं दर्श॥ **8**॥

ऋतं च स्वाध्यायप्रवंचने च।
सत्यं च स्वाध्यायप्रवंचने च।
तपश्च स्वाध्यायप्रवंचने च।
दमश्च स्वाध्यायप्रवंचने च।
शमश्च स्वाध्यायप्रवंचने च।
अग्नयश्च स्वाध्यायप्रवंचने च।
अग्निहोत्रं च स्वाध्यायप्रवंचने च।
अतिथयश्च स्वाध्यायप्रवंचने च।
मानुषं च स्वाध्यायप्रवंचने च।
प्रजा च स्वाध्यायप्रवंचने च।
प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवंचने च।
प्रजातिश्च स्वाध्यायप्रवंचने च।
सत्यमिति सत्यवचा राथीतरः।
तप इति तपोनित्यः पौरुशिष्टिः।
स्वाध्यायप्रवचने एवेति नाको मौद्गल्यः।
तद्धि तपंस्तद्धि तपः॥ **17**॥

प्रजा च स्वाध्यायप्रवंचने च षट्चं॥ **9**॥

अहं वृक्षस्य रेरिंवा।
कीर्तिः पृष्ठं गिरेरिंव।
ऊर्ध्वपंवित्रो वाजिनींव स्वमृतंमस्मि।

द्रविणग्ं सवर्चसम्।
सुमेधा अमृतोक्षितः।
इति त्रिशङ्कोर्वेदानुवचनम्॥ **18**॥

अहगं षट्॥ **10**॥

वेदमनूच्याचार्योऽन्तेवासिनमनुशास्ति।
सत्यं वद।
धर्मं चर।
स्वाध्यायान्मा प्रमदः।
आचार्याय प्रियं धनमाहृत्य प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः।
सत्यान्न प्रमदितव्यम्।
धर्मान्न प्रमदितव्यम्।
कुशलान्न प्रमदितव्यम्।
भूत्यै न प्रमदितव्यम्।
स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां न प्रमदितव्यम्॥ **19**॥

देवपितृकार्याभ्यां न प्रमदितव्यम्।
मातृदेवो भव।
पितृदेवो भव।
आचार्यदेवो भव।
अतिथिदेवो भव।
यान्यनवद्यानि कर्माणि।

तानि सेवितव्यानि।
नो इतराणि।
यान्यस्माकग्ं सुचरितानि।
तानि त्वयोपास्यानि॥ **20**॥

नो इतराणि।
ये के चास्मच्छ्रेयाग्ंसो ब्राह्मणाः।
तेषां त्वयाऽऽसनेन प्रश्वसितव्यम्।
श्रद्धया देयम्।
अश्रद्धयाऽदेयम्।
श्रिया देयम्।
ह्रिया देयम्।
भिया देयम्।
संविदा देयम्।
अथ यदि ते कर्मविचिकित्सा वा वृत्तविचिकित्सा वा स्यात्॥ **21**॥

ये तत्र ब्राह्मणाँस्संमर्शिनः।
युक्ता आयुक्ताः।
अलूक्षा धर्मकामास्स्युः।
यथा ते तत्र वर्तेरन्।
तथा तत्र वर्तेथाः।
अथाभ्याँख्यातेषु।

ये तत्र ब्राह्मणाँस्संमर्शिनः।
युक्ता आयुक्ताः।
अलूक्षा धर्मकामास्स्युः।
यथा ते तेषु वर्तेरन्।
तथा तेषु वर्तेथाः।
एष आदेशः।
एष उपदेशः।
एषा वेदोपनिषत्।
एतदनुशासनम्।
एवमुपासितव्यम्।
एवमुचैतदुपास्यम्॥ **22** ॥

स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां न प्रमदितव्यं तानि
त्वयोपास्यानि स्यात्तेषु वर्तेरन्थ्सप्त च॥ **11** ॥

शं नो मित्रश्शं वरुणः।
शं नो भवत्वर्यमा।
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः।
शं नो विष्णुरुरुक्रमः।
नमो ब्रह्मणे।
नमस्ते वायो।
त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि।

त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्मावादिषम्।
ऋतमवादिषम्।
सत्यमवादिषम्।
तन्मामावीत्।
तद्वक्तारमावीत्।
आवीन्माम्।
आवीद्वक्तारम्।
ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः॥ **23**॥

सत्यमवादिषं पञ्च च॥ **12**॥

सं नश्शीक्षाग्ं सह नौ यश्छन्दसां भूस्सयः पृथिव्योमित्यृतं
चाहं वेदमनूच्य शं नो द्वादश॥ **12**॥

शं नो मह इत्यादित्यो नो इतराणि त्रयोविग्ंशतिः॥ **23**॥

शं नो मित्रश्शं वरुणः।
शं नो भवत्वर्यमा।
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः।
शं नो विष्णुरुरुक्रमः।
नमो ब्रह्मणे।
नमस्ते वायो।
त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि।
त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्म वदिष्यामि।

ऋ॒तं व॑दिष्यामि।

स॒त्यं व॑दिष्यामि।

तन्मामा॑वतु।

तद्व॒क्तार॑मवतु।

अव॑तु॒ माम्।

अव॑तु व॒क्तार᳚म्।

ओं शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्ति॑ः॥

॥ इति शीक्षावल्ली समाप्ता॥

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ ब्रह्मानन्दवल्ली द्वितीया ॥

हरिः॒ ओ(४)म्।

स॒ह ना॑ववतु।

स॒ह नौ॑ भुनक्तु।

स॒ह वी॒र्यं॑ करवावहै।

ते॒ज॒स्विना॒वधी॑तमस्तु॒ मा वि॑द्विषा॒वहै᳚।

ओं॑ शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्तिः॑ ॥

सह पञ्च॑ ॥ 1 ॥

ब्र॒ह्म॒विदा᳚प्नोति॒ पर᳚म्।

तदे॒षाऽभ्यु॑क्ता।

स॒त्यं ज्ञा॒नम॑न॒न्तं ब्रह्म॑।

यो वेद॒ निहि॑तं॒ गुहा॑यां पर॒मे व्यो॑मन्।

सो᳚ऽश्नुते॒ सर्वा॒न् कामा᳚न्थ्स॒ह।

ब्रह्म॑णा विप॒श्चितेति॑।

तस्मा॒द्वा ए॒तस्मा॑दा॒त्मन॑ आका॒शस्सं॑भूतः।

आ॒का॒शाद्वा॒युः।

वा॒योर॒ग्निः।

अ॒ग्नेरापः॑।
अ॒द्भ्यः पृ॑थि॒वी।
पृ॒थि॒व्या ओष॑धयः।
ओष॑धी॒भ्योऽन्न॓म्।
अन्ना॒त् पुरु॑षः।
स वा एष पुरुषोऽन्न॑रस॒मयः।
तस्येद॑मेव॒ शिरः।
अयं दक्षि॑णः प॒क्षः।
अयमुत्त॑रः प॒क्षः।
अयमात्मा॓।
इदं पुच्छं॑ प्रति॒ष्ठा।
तदप्येष श्लो॑को भ॒वति॥ **1**॥

अन्ना॒द्वै प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते।
याः काश्च॑ पृथि॒वीग्ं श्रि॒ताः।
अथो॒ अन्ने॑नै॒व जी॑वन्ति।
अथै॑न॒दपि॑यन्त्यन्त॒तः।
अन्न॒ग्ं॒ हि भू॒ताना॒ं ज्येष्ठ॓म्।
तस्मा॓थ्सर्वौष॒धमु॑च्यते।
सर्वं॒ वै तेऽन्न॑माप्नुवन्ति।
येऽन्नं॒ ब्रह्मो॒पास॑ते।

अन्न॒ग्ं॒ हि भू॒ताना॒ं ज्येष्ठ᳚म्।
तस्मा᳚थ्सर्वौष॒धमु॑च्यते।
अन्ना᳚द्भू॒ताने॒ जाय॑न्ते।
जाता॒न्यन्ने॑न वर्धन्ते।
अद्यतेऽत्ति च॑ भूता॒नि।
तस्मादन्नं तदुच्य॑त इ॒ति।
तस्माद्वा एतस्मादन्न॑रस॒मयात्।
अन्योऽन्तर आत्मा᳚ प्राण॒मयः।
तेनै॑ष पू॒र्णः।
स वा एष पुरुषवि॑ध ए॒व।
तस्य पुरु॑षवि॒धताम्।
अन्वय॑ं पुरुष॒विधः।
तस्य प्राण॑ एव॒ शिरः।
व्यानो दक्षि॑णः प॒क्षः।
अपान उत्त॑रः प॒क्षः।
आका॑श आ॒त्मा।
पृथिवी पुच्छ॑ं प्रति॒ष्ठा।
तदप्येष श्लो॑को भ॒वति॥ **2**॥

प्रा॒णं दे॒वा अनु॒प्राण॑न्ति।
म॒नु॒ष्या᳚ः प॒शव॑श्च॒ ये।

प्रा॒णो हि भू॒ताना॒मायुः॑।
तस्मा᳚थ्सर्वायु॒षमु॑च्यते।
सर्व॑मे॒व त॒ आयु॑र्यन्ति।
ये प्रा॒णं ब्रह्मो॒पास॑ते।
प्राणो हि भूता॑नामा॒युः।
तस्माथ्सर्वायुषमुच्य॑त इ॒ति।
तस्यैष एव शारी॑र आ॒त्मा।
यः॑ पूर्व॒स्य।
तस्माद्वा एतस्मा᳚त् प्राण॒मयात्।
अन्योऽन्तर आत्मा॑ मनो॒मयः।
तेनै॑ष पू॒र्णः।
स वा एष पुरुषवि॑ध ए॒व।
तस्य पुरु॑षवि॒धताम्।
अन्वयं॑ पुरुष॒विधः।
तस्य यजु॑रे॒व शिरः॑।
ऋग्दक्षि॑णः प॒क्षः।
सामोत्त॑रः प॒क्षः।
आदे॑श आ॒त्मा।
अथर्वाङ्गिरसः पुच्छं॑ प्रति॒ष्ठा।
तदप्येष श्लो॑को भ॒वति॥ **3**॥

यतो॒ वाचो॒ निव॑र्तन्ते।
अप्रा॑प्य॒ मन॑सा स॒ह।
आनन्दं ब्रह्म॑णो वि॒द्वान्।
न बिभेति कदा॑चने॒ति।
तस्यैष एव शारी॑र आ॒त्मा।
यः॑ पूर्व॒स्य।
तस्माद्वा एतस्मा॑न्मनो॒मयात्।
अन्योऽन्तर आत्मा वि॑ज्ञान॒मयः।
तेनै॑ष पू॒र्णः।
स वा एष पुरुषवि॑ध ए॒व।
तस्य पुरु॑षवि॒धताम्।
अन्वयं॑ पुरुष॒विधः।
तस्य श्र॑द्धैव॒ शिरः।
ऋतं दक्षि॑णः प॒क्षः।
सत्यमुत्त॑रः प॒क्षः।
यो॑ग आ॒त्मा।
महः पुच्छं॑ प्रति॒ष्ठा।
तदप्येष श्लो॑को भ॒वति॥ **4**॥

वि॒ज्ञानं॑ य॒ज्ञं त॑नुते।
कर्मा॑णि तनु॒तेऽपि॑ च।

वि॒ज्ञानं॑ दे॒वास्सर्वे॑।
ब्रह्म॒ ज्येष्ठ॒मुपा॑सते।
वि॒ज्ञान॒ं ब्रह्म॒ चेद्वेद॑।
तस्मा॒च्चेन्न प्र॒माद्य॑ति।
श॒रीरे॑ पाप्म॑नो हि॒त्वा।
सर्वान् कामान्थ्समश्नु॑त इ॒ति।
तस्यैष एव शारी॑र आ॒त्मा।
यः॑ पूर्व॒स्य।
तस्माद्वा एतस्माद्वि॑ज्ञान॒मयात्।
अन्योऽन्तर आत्मा॑ऽऽनन्द॒मयः।
तेनै॑ष पू॒र्णः।
स वा एष पुरुषवि॑ध ए॒व।
तस्य पुरु॑षवि॒धताम्।
अन्वयं॑ पुरुष॒विधः।
तस्य प्रियं॑मेव॒ शिरः।
मोदो दक्षि॑णः प॒क्षः।
प्रमोद उत्त॑रः प॒क्षः।
आनं॑न्द आ॒त्मा।
ब्रह्म पुच्छं॑ प्रति॒ष्ठा।
तदप्येष श्लो॑को भ॒वति॥ **5**॥

अस॑न्न्ेव स॑ भवति।
अस्॒द्ब्रह्मेति॒ वेद॒ चेत्।
अस्ति ब्रह्मेति॑ चेद्वे॒द।
सन्तमेनं ततो वि॑दुरि॒ति।
तस्यैष एव शारी॑र आ॒त्मा।
य॑ः पूर्व॒स्य।
अथातो॑ऽनु प्र॒श्नाः।
उ॒ताविद्वा॒न॒मुं लो॒कं प्रेत्य॑।
कश्च॒न ग॑च्छ॒ती(३)।
आहो॑ वि॒द्वान॒मुं लो॒कं प्रेत्य॑।
कश्चि॒त्सम॑श्नु॒ता(३) उ॒।
सो॑ऽकामयत।
ब॒हुस्यां॒ प्रजा॑ये॒येति॑।
स तपो॑ऽतप्यत।
स तप॑स्त॒प्त्वा।
इ॒दग्ं सर्व॑मसृजत।
यदि॒दं किं च॑।
तथ्सृ॒ष्ट्वा।
तदे॒वानु॒प्राविं॑शत्।
तद॑नुप्र॒विश्य॑।
सच्च॒त्यच्चा॑भवत्।

नि॒रुक्तं॑ चानि॑रुक्तं च।
नि॒लय॑नं॒ चानि॑लयनं च।
वि॒ज्ञानं॒ चावि॑ज्ञानं च।
सत्यं चानृतं च स॑त्यम॒भवत्।
यदि॑दं कि॒ं च।
तथ्सत्यमि॑त्याच॒क्षते।
तदप्येष श्लो॑को भ॒वति॥ **6**॥

अस॒द्वा इ॒दमग्र॑ आसीत्।
तत॒ो वै सद॑जायत।
तदात्मानग्ग्ं स्वय॑मकु॒रुत।
तस्मात् तत्सुकृतमुच्य॑त इ॒ति।
यद्वै॑ तथ्सु॒कृतम्।
र॑सो वै॒ सः।
रसग्ग्ं ह्येवायं लब्ध्वाऽऽन॑न्दी भ॒वति।
को ह्येवान्या॑त् कः प्रा॒ण्यात्।
यदेष आकाश आन॑न्दो न॒ स्यात्।
एष ह्येवान॑न्दया॒ति।
य॒दा ह्ये॑वैष॒ एतस्मिन्नदृश्येऽनात्म्ये -
निरुक्तेनिलयनेभयं प्रति॑ष्ठां वि॒न्दते।
अथ सोऽभयं ग॑तो भ॒वति।

य॒दा ह्ये॑वैष॒ एतस्मिन्नुदरमन्त॑रं कु॒रुते।
अथ तस्य भ॑यं भ॒वति।
तत्वेव भयं विदुषोऽम॑न्वान॒स्य।
तदप्येष श्लो॑को भ॒वति॥ 7॥

भी॒षाऽस्मा॒द्वात॑ः पवते।
भी॒षोदे॑ति॒ सूर्य॑ः।
भीषाऽस्मादग्नि॑श्चेन्द्र॒श्च।
मृत्युर्धावति पञ्च॑म इ॒ति।
सैषाऽऽनन्दस्य मीमाग्ँ॑सा भ॒वति।
युवा स्यात्साधु यु॑वाध्या॒यकः।
आशिष्ठो दृढिष्ठो॑ बलि॒ष्ठः।
तस्येयं पृथिवी सर्वा वित्तस्य॑ पूर्णा॒स्यात्।
स एको मानुष॑ आन॒न्दः।
श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।
~~श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।~~
ते ये शतं मानुषा॑ आन॒न्दाः।
स एको मनुष्यगन्धर्वाणा॑मान॒न्दः।
श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।
ते ये शतं मनुष्यगन्धर्वाणा॑मान॒न्दाः।
स एको देवगन्धर्वाणा॑मान॒न्दः।

श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।

ते ये शतं देवगन्धर्वाणा॑मान॒न्दाः।

स एकः पितृणां चिरलोकलोकाना॑मान॒न्दः।

श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।

ते ये शतं पितृणां चिरलोकलोकाना॑मान॒न्दाः।

स एक आजानजानां देवाना॑मान॒न्दः।

श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।

ते ये शतमाजानजानां देवाना॑मान॒न्दाः।

स एकः कर्मदेवानां देवाना॑मान॒न्दः।

ये कर्मणा देवान॑पिय॒न्ति।

श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।

ते ये शतं कर्मदेवानां देवाना॑मान॒न्दाः।

स एको देवाना॑मान॒न्दः।

श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।

ते ये शतं देवाना॑मान॒न्दाः।

स एक इन्द्र॑स्यान॒न्दः।

श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।

ते ये शतमिन्द्र॑स्यान॒न्दाः।

स एको बृहस्पते॑रान॒न्दः।

श्रोत्रियस्य चाकाम॑हत॒स्य।

ते ये शतं बृहस्पते॑रान॒न्दाः।

स एकः प्रजापतेरानन्दः।
श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य।
ते ये शतं प्रजापतेरानन्दाः।
स एको ब्रह्मण आनन्दः।
श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य।
स यश्चायं पुरुषे।
यश्चासावादित्ये।
स एकः।
स य एवंवित्।
अस्माल्लोकात् प्रेत्य।
एतमन्नमयमात्मानमुपसङ्क्रामति।
एतं प्राणमयमात्मानमुपसङ्क्रामति।
एतं मनोमयमात्मानमुपसङ्क्रामति।
एतं विज्ञानमयमात्मानमुपसङ्क्रामति।
एतमानन्दमयमात्मानमुपसङ्क्रामति।
तदप्येष श्लोको भवति॥ **8**॥

यतो वाचो निवर्तन्ते।
अप्राप्य मनसा सह।
आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान्।
न बिभेति कुतश्चनेति।

एतगं ह वाव न तपति।
किमहगं साधु नाकरवम्।
किमहं पापमकरवमिति।
स य एवं विद्वानेते आत्मानग्ग् स्पृणुते।
उभे ह्येवैष एते आत्मानग्ग् स्पृणुते।
य एवं वेद।
इत्युपनिषत्॥ **9**॥

सह नाववतु।
सह नौ भुनक्तु।
सह वीर्यं करवावहै।
तेजस्विनावधीतमस्तु मा विद्विषावहै।
ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः॥

ब्रह्मविदिदमयमिदमेकविगंशतिः।
अन्नादन्नरसमयात्प्राणो व्यानोऽपान आकाशः पृथिवी पुच्छगं षड्विगंशतिः।
प्राणं प्राणमयात्मनो यजुरृक्सामादेशोऽथर्वाङ्गिरसः पुच्छं द्वाविगंशतिः।
यतश्श्रद्धर्तगं सत्यं योगो महोऽष्टादश।
विज्ञानं प्रियं मोदः प्रमोद आनन्दो ब्रह्म पुच्छं द्वाविगंशतिः।
असन्नेवाथाष्टाविगंशतिः।
असथ्षोडश।
भीषाऽस्मान्मानुषो मनुष्यगन्धर्वाणां देवगन्धर्वाणां
पितृणां चिरलोकलोकानामाजानजानां ये कर्मणा
देवानामिन्द्रस्य बृहस्पतेः प्रजापतेर्ब्रह्मणस्स यश्च

सङ्क्रा॒मत्येकं॑पश्चाशत् ।
यत॒ः कुतं॑श्च॒नैतमेकां॑दश॒ नवं॑ ॥ 9 ॥

॥ इति ब्रह्मानन्दवल्ली समाप्ता ॥

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ भृगुवल्ली तृतीया ॥

हरिः ओ(४)म्।

स॒ह नां॑ववतु।

स॒ह नौ॑ भुनक्तु।

स॒ह वी॒र्यं॑ करवावहै।

ते॒ज॒स्विना॒वधी॑तमस्तु॒ मा वि॑द्विषा॒वहै᳚॥

ओं शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्तिः॑॥

भृगु॒र्वै वा॑रु॒णिः।

वरु॑ण॒ं पित॑र॒मुप॑ससार।

अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मेति॑।

तस्मा॑ ए॒तत् प्रो॑वाच।

अन्नं॑ प्रा॒णं चक्षु॒श्श्रोत्र॒ं मनो॒ वाच॒मिति॑।

तग्ं हो॑वाच।

यतो॒ वा इ॒मानि॒ भूता॑नि॒ जाय॑न्ते।

येन॒ जाता॑नि॒ जीव॑न्ति।

यत् प्रय॑न्त्य॒भिसंवि॑शन्ति।

तद्विजि॑ज्ञासस्व।

तद्ब्रह्मेति॑।

स तपो॑ऽतप्यत।

स तप॑स्त॒प्त्वा॥ **1**॥

अन्न॒ं ब्रह्मेति॒ व्य॑जानात्।

अ॒न्नाद्ध्ये॑व खल्वि॒मानि॒ भूता॑नि॒ जाय॑न्ते।

अन्ने॑न॒ जाता॑नि॒ जीव॑न्ति।

अन्न॒ं प्रय॑न्त्य॒भिसं॑विश॒न्तीति॑।

तद्वि॒ज्ञाय॑।

पुन॑रे॒व वरु॑ण॒ं पित॑र॒मुप॑ससार।

अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मेति॑।

तग्ं हो॑वाच।

तप॑सा॒ ब्रह्म॒ विजि॑ज्ञासस्व।

तपो॒ ब्रह्मेति॑।

स तपो॑ऽतप्यत।

स तप॑स्त॒प्त्वा॥ **2**॥

प्रा॒णो ब्र॒ह्मेति॒ व्य॑जानात्।

प्रा॒णाद्ध्ये॑व खल्वि॒मानि॒ भूता॑नि॒ जाय॑न्ते।

प्रा॒णेन॒ जाता॑नि॒ जीव॑न्ति।

प्रा॒णं प्रय॑न्त्य॒भिसं॑विश॒न्तीति॑।

तद्वि॒ज्ञाय॑।

पुन॑रे॒व वरु॑णं॒ पित॑र॒मुप॑ससार।
अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मेति॑।
तग्ं हो॑वाच।
तप॑सा॒ ब्रह्म॒ विजि॑ज्ञासस्व।
तपो॒ ब्रह्मेति॑।
स तपो॑ऽतप्यत।
स तप॑स्त॒प्त्वा॥ **3**॥

मनो॒ ब्रह्मेति॒ व्य॑जानात्।
मन॑सो॒ ह्ये॑व खल्वि॒मानि॒ भूता॑नि॒ जाय॑न्ते।
मन॑सा॒ जाता॑नि॒ जीव॑न्ति।
मनः॒ प्रय॑न्त्य॒भिसंवि॑श॒न्तीति॑।
तद्वि॒ज्ञाय॑।
पुन॑रे॒व वरु॑णं॒ पित॑र॒मुप॑ससार।
अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मेति॑।
तग्ं हो॑वाच।
तप॑सा॒ ब्रह्म॒ विजि॑ज्ञासस्व।
तपो॒ ब्रह्मेति॑।
स तपो॑ऽतप्यत।
स तप॑स्त॒प्त्वा॥ **4**॥

वि॒ज्ञानं॒ ब्रह्मेति॒ व्य॑जानात्।
वि॒ज्ञाना॒द्ध्ये॑व खल्वि॒मानि॒ भूता॑नि॒ जाय॑न्ते।
वि॒ज्ञाने॑न॒ जाता॑नि॒ जीव॑न्ति।
वि॒ज्ञानं॒ प्रय॑न्त्य॒भिसंवि॑श॒न्तीति॑।
तद्वि॒ज्ञाय॑।
पुन॑रे॒व वरु॑णं॒ पित॑र॒मुप॑ससार।
अधी॑हि भगवो॒ ब्रह्मेति॑।
तग्ं होवाच।
तप॑सा॒ ब्रह्म॒ विजि॑ज्ञासस्व।
तपो॒ ब्रह्मेति॑।
स तपो॑ऽतप्यत।
स तप॑स्त॒प्त्वा॥ **5**॥

आ॒न॒न्दो ब्र॒ह्मेति॒ व्य॑जानात्।
आ॒नन्दा॒द्ध्ये॑व खल्वि॒मानि॒ भूता॑नि॒ जाय॑न्ते।
आ॒न॒न्देन॒ जाता॑नि॒ जीव॑न्ति।
आ॒न॒न्दं प्रय॑न्त्य॒भिसंवि॑श॒न्तीति॑।
सैषा भा॒र्ग॒वीवा॑रु॒णीवि॒द्या।
प॒र॒मे व्यो॑म॒न् प्रति॑ष्ठिता।
य ए॒वं वेद॒ प्रति॑तिष्ठति।
अन्न॑वानन्ना॒दो भ॑वति।

म॒हान् भ॑वति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्ब्रह्मवर्च॒सेन॑।
म॒हान् की॒र्त्या॥ **6**॥

अन्न॒ं न नि॑न्द्यात्।
तद् व्र॒तम्।
प्रा॒णो वा अन्न॑म्।
शरी॑रमन्ना॒दम्।
प्रा॒णे शरी॑र॒ं प्रति॑ष्ठितम्।
शरी॑रे प्रा॒णः प्रति॑ष्ठितः।
तदे॒तदन्न॒मन्ने॒ प्रति॑ष्ठितम्।
स य ए॒तदन्न॒मन्ने॒ प्रति॑ष्ठित॒ं वेद॒ प्रति॑तिष्ठति।
अन्न॑वानन्ना॒दो भ॑वति।
म॒हान् भ॑वति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्ब्रह्मवर्च॒सेन॑।
म॒हान् की॒र्त्या॥ **7**॥

अन्न॒ं न परि॑चक्षीत।
तद् व्र॒तम्।
आपो॒ वा अन्न॑म्।
ज्योति॑रन्ना॒दम्।
अ॒प्सु ज्योति॒ः प्रति॑ष्ठितम्।
ज्योति॒ष्याप॒ः प्रति॑ष्ठिताः।
तदे॒तदन्न॒मन्ने॒ प्रति॑ष्ठितम्।

स य ए॒तद॒न्नमन्ने॒ प्रति॑ष्ठितं॒ वेद॒ प्रति॑तिष्ठति।
अन्न॑वानन्ना॒दो भ॑वति।
म॒हान् भ॑वति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्ब्रह्मवर्च॒सेन॑।
म॒हान् की॒र्त्या॥ **8**॥

अन्नं॑ ब॒हु कु॑र्वीत।
तद् व्र॒तम्।
पृ॒थि॒वी वा अन्न᳚म्।
आ॒का॒शो᳚ऽन्ना॒दः।
पृ॒थि॒व्यामा॑का॒शः प्रति॑ष्ठितः।
आ॒का॒शे पृ॑थि॒वी प्रति॑ष्ठिता।
तदे॒तदन्न॒मन्ने॒ प्रति॑ष्ठितम्।
स य ए॒तद॒न्नमन्ने॒ प्रति॑ष्ठितं॒ वेद॒ प्रति॑तिष्ठति।
अन्न॑वानन्ना॒दो भ॑वति।
म॒हान् भ॑वति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्ब्रह्मवर्च॒सेन॑।
म॒हान् की॒र्त्या॥ **9**॥

न कञ्चन वसतौ प्रत्या॑चक्षी॒त।
तद् व्र॒तम्।
तस्माद्यया कया च विधया बह्व॑न्नं प्रा॒प्नुयात्।
अराध्यस्मा अन्नमि॑त्याच॒क्षते।
एतद्वै मुखतो᳚ऽन्नग्ं रा॒द्धम्।

मुखतोऽस्मा अंन्नगं राध्यते।
एतद्वै मध्यतोँऽनगं राद्धम्।
मध्यतोऽस्मा अंन्नगं राध्यते।
एतद्वा अन्ततोँऽन्नगं राद्धम्।
अन्ततोऽस्मा अंन्नगं राध्यते।
य एवं वेद।
क्षेम इंति वाचि।
योगक्षेम इति प्रांणापानयोः।
कर्मेति हस्तयोः।
गतिरिंति पादयोः।
विमुक्तिरिंति पायौ।
इति मानुषीँस्समाज्ञाः।
अथ दैवीः।
तृप्तिरिंति वृष्टौ।
बलमिंति विद्युति।
यश इंति पशुषु।
ज्योतिरिति नंक्षत्रेषु।
प्रजातिरमृतमानन्द इंत्युपस्थे।
सर्वमिंत्याकाशे।
तत् प्रतिष्ठेत्युंपासीत।
प्रतिष्ठांवान् भवति।

तन्मह इत्युपासीत।

महान् भवति।

तन्मन इत्युपासीत।

मानवान् भवति।

तन्नम इत्युपासीत।

नम्यन्तेऽस्मै कामाः।

तद् ब्रह्मेत्युपासीत।

ब्रह्मवान् भवति।

तद् ब्रह्मणः परिमर इत्युपासीत।

पर्येणं म्रियन्ते द्विषन्तस्सपत्नाः।

परियेऽप्रिया भ्रातृव्याः।

स यश्चायं पुरुषे।

यश्चासावादित्ये।

स एकः।

स य एवं वित्।

अस्माल्लोकात् प्रेत्य।

एतमन्नमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य।

एतं प्राणमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य।

एतं मनोमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य।

एतं विज्ञानमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य।

एतमानन्दमयमात्मानमुपसङ्क्रम्य।

इमान् लोकान् कामान्नीकामरूप्यंनुस॒ञ्चरन्।
एतथ्सामगांयन्ना॒स्ते।
हा(३) वु॒ हा(३) वु॒ हा(३) वुं।
अ॒हमन्नम॒हमन्नम॒हमन्नम्।
अ॒हमन्ना॒दो(२)ऽ॒हमन्ना॒दो(२)ऽ॒हमन्ना॒दः।
अ॒हग्ग् श्लोक॒ कृद॒हग्ग् श्लोक॒ कृद॒हग्ग् श्लोक॒कृत्।
अ॒हमस्मि प्रथमजा ऋता(३) स्य॒।
पूर्वं देवेभ्यो अमृतस्य ना(३) भा॒यि॒।
यो मा ददाति स इदेव मा(३) वा॒ः।
अ॒हमन्न॒मन्नंम॒दन्त॒मा(३) द्मि॒।
अ॒हं विश्व॒ं भुवंन॒मभ्यंभ॒वाम्।
सुव॒र्न ज्योतीः।
य ए॒वं वेदं।
इत्युंप॒निषंत्॥ **10**॥

स॒ह नांववतु।
स॒ह नौं भुनक्तु।
स॒ह वी॒र्यं करवावहै।
ते॒ज॒स्विना॒वधींतमस्तु॒ मा विंद्विषा॒वहैं॥
ओं शान्ति॒श्शान्ति॒श्शान्तिंः॥

भृ॒गुस्तस्मै॒ यतो॑ विशन्ति॒ तद्विजि॑ज्ञासस्व॒ तत्त्रयो॑द॒शान्नं᳚
प्रा॒णो मनो॑ वि॒ज्ञा॒नमिति॑ वि॒ज्ञाय॒ तं तप॑सा॒ द्वाद॑श
द्वाद॑शाऽऽन॒न्द इति॒ सैषा दशाऽन्नं न
नि॑न्द्यात्प्रा॒णश्शरी॑र॒मन्नं॒ न परि॑चक्षी॒ताऽऽपो॒ ज्योति॒रन्नं᳚
ब॒हुकु॑र्वीत पृथि॒व्यां॑का॒श एका॑दशैकादश॒ न कश्चनैक॑षष्टि॒दशं॑ ॥ **10** ॥

॥ इति भृगुवल्ली समाप्ता ॥